

УДК 37.011.3-051:373.2:159.922.72-053.4

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ УЗАГАЛЬНЕНЬ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Суховієнко Н.А., аспірант
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

У статті проаналізовано специфіку системи підготовки майбутніх вихователів у галузі освіти дошкільного циклу до формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку. Належна увага приділяється вимогам: завданням, принципам, компетентностям, компонентам, етапам, умовам та рівням підготовки вихователя до роботи з дітьми з формування узагальнень. Результати дослідження набули практичності завдяки реалізації у роботі «Методика діагностики сформованості узагальнень у дітей старшого дошкільного віку».

Ключові слова: система підготовки, професійна діяльність, вихователь, дошкільна освіта, старший дошкільний вік, дошкільний навчальний заклад, узагальнення.

В статье проанализирована специфика системы подготовки будущих воспитателей в области образования дошкольного цикла к формированию обобщений у детей старшего дошкольного возраста. Должное внимание уделяется требованиям: задачам, принципам, компетентностям, компонентам, этапам, условиям и уровням подготовки воспитателя к работе с детьми по формированию обобщений. Результаты исследования получили практическую значимость благодаря реализации в работе «Методика диагностики сформированности обобщений у детей старшего дошкольного возраста».

Ключевые слова: система подготовки, профессиональная деятельность, воспитатель, дошкольное образование, старший дошкольный возраст, дошкольное учебное заведение, обобщения.

Sukhoviienko N.A. SPECIFICS OF PREPARATION FUTURE TEACHERS AND EDUCATORS TO THE FORMATION GENERALIZATIONS OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

The article analyzes the specifics of the system of training future educators in preschool education cycle to form generalizations in preschool children. Due attention is given to the requirements, objectives, principles, competence, components, stages, conditions and levels of teacher training to work with children in forming generalizations. The survey results acquired through practical work developed "Testing method of forming generalizations in preschool children".

Key words: training, professional activity, teacher, preschool education, high school age, preschool, generalization.

Постановка проблеми. Педагогічні механізми та інноваційні технології є запорукою успішної діяльності вихователя з дошкільниками, яка полягає в дотриманні неперервності й послідовності процесу підготовки майбутніх вихователів на різних етапах професійного становлення особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем дошкільної освіти займає чільне місце у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Питанням вивчення підготовки майбутніх спеціалістів дошкільної освіти займалися чимало видатних дослідників, оскільки відповідність вимогам до професійної підготовки вихователів передбачає плекання фахівців високого рівня, що є запорукою покращення та підвищення ефективності української освітньої системи. Складна структура освітньої галузі дозволяє нам виділити ряд аспектів, напрямів та підходів дослідження. Такими аспектами є: теоретико-методологічні основи професійної підготовки спеціалістів вищої школи, вивчення чого зустріча-

ємо у роботах А.М. Алексюка, М.Б. Євтуха, В.А. Кушніра; методологічний та теоретичний базис неперервної професійної освіти, що вивчається С.У. Гончаренком, С.О. Сисоевою; філософське осягнення феномена освіти отримало подальший розвиток завдяки роботам В.П. Андрущенко, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.О. Огнев'юка. Значним внеском у професійну підготовку педагогічних кадрів нової формації на засадах компетентнісно-орієнтованого підходу стали праці В.А. Анищенко, І.Д. Беха, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, Л.В. Кондрашової, О.В. Михайличенка, О.В. Сухомлинської. Професіоналізм та педагогічну майстерність викладачів вищої школи досліджують Н.В. Гузій, С.С. Вітвицька, О.А. Дубасенюк; загальній професійній підготовці майбутніх фахівців присвячені роботи А.М. Алексюка, В.І. Бобрицької, Л. Вовк, Н.М. Дем'яненко, А.Й. Капської, Н.В. Кичук, Г.О. Козлакової, В.І. Кузя, В.І. Лугового, Е.В. Лузік, В.С. Майбороди, Н.Г. Ничкало, Д.Ф. Ніколенко, О.М. Олексюк, О.М. Пехоти, Р.П. Скульського, В.А. Семи-

ченко, Р.В. Хмелюк; питання професійної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів лягло в основу ряду досліджень А.Д. Бондар, С.С. Вітвицької, О.І. Гурого, Н.В. Гузій, О.А. Дубасенюка, В.І. Лозової, Г.М. Романової, С.О. Сисоєвої. Сучасними підходами до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти опікуються Л.З. Загородня, М.А. Машовець, Т.І. Поніманська, С.С. Попиченко та ін. Завдяки плідній роботі та дослідницьким пошукам Л.В. Артемової, А.М. Богуш, А.Г. Беленької, Н.В. Гавриша, І.М. Дичківської, Н.М. Карпенка, І.А. Княжевої, К.Л. Крутій, О.Г. Кучерявого сфера професійної підготовки фахівців дошкільної освіти стала більш розробленою. Особливої уваги заслуговують результати досліджень І.О. Лавриниць, Н.В. Лисенка, Л.А. Машкіної, Н.І. Мельник, Н.О. Моревої, що цілком відображено в ряді наукових робіт. Проблемою узагальнення, зокрема особливостями його розвитку в дітей, займалися багато зарубіжних і вітчизняних дослідників (Ж. Піаже, Г. Фолькельт, Н. Ах, К. Бюлер, Дж. Брунер, Л.С. Виготський, В.В. Давидов, С.Л. Рубінштейн, А.В. Запорожець, Б.М. Кедров, Л.А. Венгер, Е.Н. Кабанова-Меллер, О.К. Тихомиров, М.М. Поддьяков, А.Г. Рузская та ін.).

Постановка завдання. Метою статті є презентація специфіки системи підготовки вихователів до майбутньої діяльності з формування здатності до узагальнення у старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність теми пов'язана зі значимістю розвитку узагальнення, оскільки здатність до цієї логічної операції є чинником інтелектуального розвитку дитини. Уміння узагальнення закладено в основі усіх розумових операцій. Значущість навченості узагальнювати є підвалиною до освоєння наук, отримання та засвоєння інформації. Окрім цього, важливість проблеми узагальнення у дітей дошкільного віку є однією з ознак готовності до школи. Під час шкільної навчальної діяльності для успішного навчання дитині вкрай необхідні уміння узагальнювати та диференціювати у відповідних категоріях предмети та явища навколишнього світу.

На суспільно значущому рівні стан освіти дошкільного циклу перебуває на особливому етапі свого становлення. «Нові реалії, орієнтація українського суспільства на демократичні принципи, реорганізація системи дошкільної освіти (зміна співвідношення родинного і суспільного дошкільного виховання, урізноманітнення його форм, багатоваріантність освітньо-виховних про-

грам) зумовлюють необхідність змін і в системі підготовки фахівців дошкільної освіти» [5, с. 28]. Стан суспільства, оновлення усіх сфер його соціального та духовного життя, модернізація системи вищої освіти України передбачає якісно нову підготовку педагога XXI ст. у галузі дошкільного виховання. Необхідність перегляду положень системи освіти зумовлена переходом від традиційної до особистісно орієнтованої моделі, впровадження Державного стандарту дошкільної освіти, що вимагає від вищих навчальних закладів досконалої підготовки майбутніх педагогів, зокрема фахівців дошкільної освіти [4, с. 31]. На сьогодні система підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатофакторна структура, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійного інтересу до роботи з дітьми та їхніми батьками, а також розвитку успішності в діяльності [6, с. 101].

Головна мета дошкільної освіти, як визначають А.М. Богуш, Г.В. Беленька та ін., полягає у створенні сприятливих умов для особистісного становлення дітей, забезпеченні збалансованого розвитку, втіленні у життя основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формуванні життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури, людей, самих себе [1, с. 15]. Нагальні зміни в системі освіти дітей, що пов'язані з новітніми реформами, безпосередньо стосуються покращень умов навчання і виховання дітей в освітньому середовищі. Такі трансформативні перетворення мають позитивно вплинути на пізнавальну діяльність дітей як запоруку успішного всебічного розвитку особистості. Відтак такі зміни зумовлюють переорієнтації наявних підходів до навчання дітей різних вікових періодів, а отже, до інтелектуального, особистісного розвитку дитини дошкільного віку. Важливу роль у цьому відіграє рівень професіоналізму педагога, володіння необхідними знаннями, уміннями і навичками, його високий рівень культури і компетентності.

На нашу думку, у процесі підготовки майбутніх вихователів виникає ряд суперечностей: між високими вимогами сьогодення до професійного рівня підготовки вихователя і його недостатньою підготовленістю; між необхідністю якісної підготовки фахівців і рівнем організації навчального процесу у вищій школі; між традиційною системою підготовки майбутніх вихователів і практикою роботи з формування узагаль-

нень у дітей старшого дошкільного віку. Такі складні освітньо-педагогічні питання, які виникають у сучасному соціумі та українському освітньому просторі, потребують добре підготовлених вирішень. На початковому етапі мають бути встановлені та дотримані передумови педагогічної діяльності.

Які є передумови для найбільш ефективної та вдалої реалізації професійних функцій фахівця у дошкільному закладі? Серед великої кількості вимог та компетенцій, які висуваються до вихователя, на нашу думку, найголовнішими є такі:

1. Виховна, яка реалізується в розробленні та здійсненні змісту виховання і навчання, відборі нових форм і методів щодо формування у дітей ставлення до природи, навколишнього світу, інших людей і себе, інтересу та культури пізнання.

2. Гностично-дослідницька, яка має на меті вивчення індивідуально-особистісних особливостей дитини; збір і аналіз фактів її поведінки, встановлення причин і наслідків вчинків вихованців; проектування розвитку особистості кожної дитини і дитячого колективу загалом; засвоєння передового досвіду, нових педагогічних технологій.

3. Діагностична, яка полягає у визначенні рівня розвитку дітей, стану педагогічного процесу, завдань освітньо-виховної роботи з дітьми і батьками, підсумків власної педагогічної роботи та їх відповідності вимогам часу; використанні розвивальних методик.

4. Конструкторсько-організаційна, яка спрямована на організацію педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі; використання нових форм, які забезпечують ефективний розвиток дітей; моделювання і керівництво різними видами їхньої діяльності; педагогічне управління їхньою поведінкою й активністю.

5. Координаційна, яка забезпечує єдність роботи дошкільного навчального закладу і сім'ї щодо створення потенціалу виховного середовища, сприятливого для становлення самостійної, творчої особистості дитини; використання педагогічно доцільних форм роботи з батьками на основі диференційованого підходу до різних типів сім'ї [7, с. 42].

Важливим моментом є особистість вихователя. На нашу думку, педагог, вихователь – ключова постать у навчально-виховному процесі, й успішність або невдалість педагогічних результатів, які відображаються як досягнення дитини, у багатьох випадках залежать від його педагогічного оптимізму й такту, самопізнання, рефлексії, оцінювання успіхів педагогічної роботи, їх кореляція із цілепокладаннями, неперервна педагогічна освіта [2, с. 333; 3, с. 345].

Далі ми зосередимося на особливостях підготовки майбутніх вихователів під час роботи зі старшими дошкільниками з формування здатності до узагальнення.

Досліджуючи особливості підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку, ми визначали наявність обов'язкових компонентів, які у своїй сукупності створюють комплексну систему, що є моделлю підготовки педагогів. Серед складників виділяємо:

1. *Завдання*: поглиблення, систематизація, оновлення знань, умінь, навичок, необхідних для професійної діяльності; набуття майбутніми вихователями (студентами) досвіду застосування набутих знань, умінь та навичок у професійних ситуаціях; створення умов для розвитку особистісних, творчих якостей майбутніх вихователів.

2. Представлено такі *етапи*: 1) теоретично-когнітивний (оволодіння основами теорії та методики формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку, основ організаційної пізнавальної діяльності дітей); 2) діяльнісно-пошуковий (оволодіння професійними вміннями щодо формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку); 3) творчо-рефлексивний (комплексне, творче застосування професійних умінь у процесі безпосередньої взаємодії з дітьми під час проведення лабораторних занять та проходження практики в дошкільному навчальному закладі).

3. *Принципи*: а) наукового обґрунтування навчального матеріалу – реалізується під час лекційних та семінарських занять через ознайомлення майбутніх вихователів із проблемою узагальнення у теорії та практиці педагогічної освіти, висвітлюється передовий педагогічний досвід та новітні досягнення, основні поняття; б) інтересу до отримання фахових знань – формування зацікавленості, жвавого інтересу до фахових знань, отримання задоволення від процесу і результатів навчання, спілкування, практичних завдань із дітьми дошкільного віку в педагогічній практиці; в) розвивального потенціалу підготовки та варіативності – має на меті врахування індивідуальних особливостей майбутніх фахівців (вікових, психолого-педагогічних, розвиток їхніх професійних інтересів та ін.), застосування набору активних методів навчання, організація та впровадження форм і методів відпрацювання педагогічної техніки. Цей принцип зумовлює спрямованість підготовки майбутніх вихователів на їхній активний розвиток та готовність до розвитку особистості дошкільників; г) випереджувального змісту

підготовки – реалізація цього принципу полягає у перманентному оновленні змісту фахової підготовки, постійному доопрацюванні навчального матеріалу і доповненні його інформацією про новітні досягнення в науці, освіті, техніці, про передові методи роботи з дошкільниками; г) інформатизації – передбачає застосування широкого набору інформаційно-комунікаційних технологій для організації процесу підготовки майбутніх вихователів, що пришвидшує та урізноманітнює процес фахової підготовки, а також дає можливість майбутньому вихователю по-новому підвищувати свій професійний рівень, що є важливою властивістю в сучасному інформаційному просторі.

4. *Компетентності*: мотиваційна, особистісно-професійна та професійно-педагогічна, яка є найбільш місткою, оскільки у своїй структурі містить набір таких компетенцій: конструктивно-організаційні, освітньо-виховні, гностично-дослідницькі, діагностично-корекційні, консультативно-координальні, а також компетенції із забезпечення охорони життя, здоров'я і психічного благополуччя дитини.

5. *Три компоненти*: мотиваційно-ціннісний – сприяє формуванню педагогічної захопленості, усвідомленості вибору професії, цілеспрямованості у процесі її освоєння, формує позитивну налаштованість на роботу з дошкільнятами, спрямовує майбутніх вихователів на оволодіння знаннями, вміннями, навичками обраної професійної діяльності, допомагає усвідомити значущість педагогічної місії вихователя та осмислення цінності майбутньої професії; змістовно-гностичний – сприяє свідомому засвоєнню важливих категорій, понять, основ теорії та практики майбутньої професії, можливих методик та методологій дослідження дітей дошкільного віку, формує здатність до саморозвитку і відповідального відношення до підготовки до майбутньої професії; процесуально-виконавський – орієнтований на практичну діяльність майбутніх вихователів із формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку, вироблення необхідних умінь для здійснення педагогічного процесу, а також сприяє усвідомленості правильності, коректності дій у процесі педагогічної діяльності; важливим є словесне підкріплення.

6. *Педагогічні умови*: спрямування навчально-виховного процесу майбутніх вихователів на формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку із врахуванням результатів психолого-педагогічної діагностики дітей старшого дошкільного віку; доповнення змісту освітньо-кваліфікаційної

характеристики та освітньо-професійної програми спеціалізованими навчальними курсами з питань формування узагальнення; взаємозв'язок родинно-особистісного виховання та розвитку у процесі формування узагальнень дітей дошкільного віку.

7. *Рівні*: низький, достатній, високий, творчий.

Безперечно, виконання цих вимог, наявність таких компонентів та складників зумовлює підготовку вихователя до організованої системи роботи з дошкільником, проте важливою є майстерність, яку проявляє педагог, підбираючи правильну методичку діагностики. Враховуючи важливість цього етапу, ми розробили «Методичку діагностики сформованості узагальнень у дітей старшого дошкільного віку». Ця діагностична методика узагальнення у дошкільників впливає на формування в майбутніх вихователів розуміння важливості коректного підходу до формування узагальнення у дошкільнят, уважності до нахилів та потреб дитини.

Коротко розглянемо зміст методички. Методика загалом направлена на вивчення уміння володіти узагальненнями дітьми старшого дошкільного віку. Вона містить у собі три логічно пов'язані серії завдань, у кожній по 5 субтестів, які містять по 6 завдань. Отже, всього 15 субтестів і 90 завдань, які в системному вигляді дозволили нам виділити рівень володіння узагальненнями дітьми старшого дошкільного віку.

Перша серія субтестів скерована на виявлення уміння володіти узагальненнями невербального характеру (субтести на вміння виділяти зайве поняття в родо-видових узагальненнях, вміння встановлювати логічні зв'язки та відношення між поняттями всередині родо-видових узагальнень, дослідження вміння диференціювати суттєві та несуттєві ознаки предметів і явищ, виявлення вміння встановлювати родо-видові узагальнення через невербальне сприймання матеріалу та на виявлення умінь визначати аспекти, які впливають на зміну основної ознаки класифікації з обмеженою кількістю групувань).

Другу серію становлять завдання на виявлення уміння трансформувати образ предмета (зміст субтестів: на виявлення уміння трансформувати образ предмета в узагальненнях, виявлення рівня розвитку операції класифікації, зокрема на визначення вміння класифікувати геометричні фігури, визначення рівня сформованих узагальнень за наявністю стимулу, визначення уміння оперувати сформованими узагальненнями за відсутністю стимулу, визначення вміння розмежовувати видові узагальнення

за схожими та відмінними ознаками, виявлення рівня розвитку слухових узагальнень через володіння фонетичним аналізом та синтезом дитиною з вадами слуху).

Субтести третьої серія методики спрямовані на виявлення уміння дитини оперувати узагальненнями вербального характеру (тут маємо серію завдань для виявлення вміння оперувати родо-видовими класифікаціями, вміння оперувати функціональною ознакою предмета, дослідження здатності відділити суттєві ознаки предметів та явищ від несуттєвих, спрямованих на вміння виділяти зайве поняття в родо-видових узагальненнях, виявлення вміння володіти родовими узагальненнями, а також на виявлення умінь вербально визначати аспекти, які впливають на зміну основної ознаки класифікації з обмеженою кількістю групвань). Загалом хронологія субтестів має логіку поступового ускладнення завдань, оскільки перехід від простих до складніших завдань дає змогу дослідити особливості формування узагальнень дітьми старшого дошкільного віку на актуальному рівні розвитку мови і мовлення.

У процесі нашого дослідження, розроблення «Методики діагностики сформованості узагальнень у дітей старшого дошкільного віку» нам вдалося виявити педагогічні умови ефективної підготовки майбутнього вихователя дошкільних навчальних закладів до формування узагальнень у дітей старшого дошкільного віку.

Висновки із проведеного дослідження.

Загалом можна зробити такі висновки:

1. Упровадження в навчально-виховну діяльність вихователя дошкільного навчального закладу запропонованої методики покращить ефективність його роботи з формування здатності до узагальнення у дітей.

2. Запорукою майбутньої діяльності вихователя з дошкільниками є дотримання неперервності і послідовності процесу підготовки майбутніх вихователів на

різних етапах професійного становлення особистості.

Таким чином, впроваджуючи «Методику діагностики сформованості узагальнень у дітей старшого дошкільного віку», передбачаємо, що віднайдені нами педагогічні механізми та інноваційні технології поліпшать роботу вихователів у дошкільних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / А.М. Богущ, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш. – К., 2012. – 26 с.
2. Зданевич Л.В. Неперервна педагогічна освіта як ефективна умова підготовки майбутніх фахівців / Л.В. Зданевич // Неперервна педагогічна освіта: сучасні парадигми та технології їх реалізації : матер. виїзн. засід. наукової школи із проблем творчості і технологій у неперервній професійній освіті (м. Хмельницький, 14–16 травня 2009 р.) / за ред. С.О. Сисосвої. – Хмельницький, 2009. – С. 334–335.
3. Машовець М.А. Підготовка сучасного педагога до дітей дошкільного віку в умовах мінливого соціуму / М.А. Машовець // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 4 (48). – С. 339–347.
4. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (діагностичний аспект) : [навчально-методичний посібник] / Н.П. Гагаріна. – Кіровоград : КЗ «КОІППО освіти імені Василя Сухомлинського», 2014. – 68 с.
5. Підліпняк І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти / І. Підліпняк // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 44. – С. 28–34.
6. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад.] / Т.І. Поніманська. – К. : Академ-видав, 2006. – 456 с.
7. Починок Є.А. Компетентність як фундаментальна професійна якість майбутнього вчителя початкових класів / Є.А. Починок // Імідж сучасного педагога. – 2012. – № 7 (126). – С. 41–43.
8. Трофаїла Н. Теоретичний аналіз поглядів учених на особливості професійної підготовки майбутніх вихователів / Н. Трофаїла [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/5430>.